

НАЦИОНАЛЕН ВЕСТНИК

ТРАКИЯ

Брой 20 • год. ХСVII • 29 октомври 2021 г. • цена 0,40 лв.

www.stdbg.org

Бронзов барелеф върху морена
в с. Попово ще напомня за
легендарния Индже войвода

РОДИТЕЛИТЕ, ВЪЗЛЮБЕНИТЕ
И ЖЕНИТЕ (СЪПРУГИТЕ)
НА ИНДЖЕ ВОЙВОДА

На стр. 6

ЗАРАЖДАНЕ И РАЗВИТИЕ НА ТРАКИЙСКИЯ ВЪПРОС ОТ БЕРЛИНСКИЯ КОНГРЕС ДО ЦАРИГРАДСКИЯ МИРЕН ДОГОВОР (1878–1913)

АНТОН АТАНАСОВ,
ЗАМЕСТИК-ПРЕДСЕДАТЕЛ НА
ГРАЖДАНСКО СДРУЖЕНИЕ
„РОДОПСКО УГРО“

Между 1878 и 1946 г. по форма на държавно управление България е конституционна монархия, а по форма на държавно устройство – унитарна държава, което ще рече, че на територията ѝ действа една конституция, която ограничава властта на монарха, прилагат се едни и същи закони, и въпреки наличието на религиозни и етнически малцинства, има една етническа общност, която доминира. В случая става въпрос за един от най-старите народи в Европа – българския, чиито представители говорят на един език и имат обща история и общи традиции и обичаи. Независимо от родното си място и от областта, от която произлиза, всеки от тях определя себе си на първо място като българин. Помежду им има различия, които са свързани с диалекта и традиционните им песни, хора и носии, но те не са причина за разделение на етническа основа и е недопустимо да се говори за такова както между българи от отделните географско-фолклорни области на страната, така и между българи от България и българи от Северна Добруджа, Западните покрайнини, Вардарска и Егейска Македония, Западна и Източна Тракия. Тук е мястото да се отбележи, че наименованията добруджанци, македонци и тракийци не обозначават отделни от българската нация, а са еднозначни на българи от Добруджа, Македония и Тракия, и че Добруджанският, Македонският и Тракийският въпрос са част от българския национален проблем.

Общи характеристики

Тракийският въпрос, за който ще стане дума в следващите страници, е изключително сложен и труден за

обяснение. Той не е особено познат на широката общественост, тъй като през годините никога не е стоял в центъра на българската борба за постигане на национално обединение. Затова и преди да навлезем в зараждането и развитието му през трите десетилетия, които са обект на изследването ни, е редно да внесем някои уточнения относно териториите, които обхваща, названията им и състава на населението, което ги обитават.

Тракия е област, намираща се в югоизточната част на Балканския полуостров. Обхватът ѝ е доста голям, въпреки че повечето българи я свързват само с Горнотракийската низина. Това се дължи на факта, че политическите и географските ѝ граници не съвпадат. Днес тя е поделена между три държави – България, Гърция и Турция. На север достига южните склонове на Стара планина, а на запад граничи с Шоплука, Рила, Пирин и течението на река Места. Южните и източните ѝ брегове се мият от водите на три морета – Егейско, Мраморно и Черно.

Прието е вододелно-

то било, което минава през Родопите, Сакар и Странджа, да я дели на Северна и Южна. През годините обаче тя не е известна с тези наименования, тъй като след Берлинския конгрес северните ѝ части образуват Източна Румелия (през 1885 г. са присъединени към Княжество България), а южните ѝ – остават в пределите на Османската империя. Те формират Одринския вилает, който включва 6 санджака – Родостенския, Галиполския, Одринския, Лозенградския, Дедеагачкия и Гюмюрджинския, и подопечните им 31 кази и 109 нахии. Започват да ги наричат Одринска Тракия. Неслучайно по това време македонските и тракийските дружества в Княжество България са под ръководството на Върховния македоно-одрински комитет (ВМОК), а нелегалната им организация се нарича Вътрешна македоно-одринска революционна организация (ВМОРО). Промени настъпват след края на Междусъюзническата война, когато българите и османците си поделят Южна Тракия. Източните ѝ части, които преминават в турски ръце, продължават да бъдат извест-

ни като Одринска Тракия, а западните ѝ, които стават български, започват да се назовават Беломорска Тракия. След подписването на Ньойския мир, по силата на който българите губят земите си край Егейско море, те преминават под контрола на Съглашението и впоследствие са предадени на Гърция, е прието турската част да се нарича Източна Тракия, а гръцката – Западна.

За разбирането на Тракийския въпрос е добре да бъде изяснен и съставът на населението, което обитава Източна и Западна Тракия. През 1878 г. френският вестник „Courrier de l'Orient“, който излиза в Истанбул, публикува официални данни, според които в тези две области живеят 372 476 българи, 190 568 мюсюлмани, 147 984 гърци, 13 710 евреи, 10 440 арменци и 2 880 души от други народности. Това показва, че българите са не само най-голямата етническа група, но и че броят им е по-голям от броя на вторите и третите взети заедно. Няколко десетилетия по-късно, непосредствено преди избухването на Балканската война, българското Министерство на външните работи

излиза с информацията, че българите са станали 410 724, турците – 328 028, гърците – 257 317, а другите – 54 028, тоест че въпреки значителната численост на напусналите родните си места след погрома на Илинденско-Преображенското въстание, българите продължават да бъдат преобладаващото население.

Възникване

Тракийският въпрос не е особено застъпен в българската историческа литература, но това не означава, че на тази тема не са посветени монографии, студии и статии както преди и след 1944, така и след 1989 г. Между авторите им има някои различия, но те са по-скоро свързани с периода, в който са творили. Коренно противоположно обаче е виждането им за събитието, с което се слага началото на този международен

проблем. Според повечето той възниква с подписването на Берлинския мирен договор от 1878 г., но се срещат и мнения, според които това се случва по време на Парижката мирна конференция от 1919 г., на която са изработени договорите, слагащи край на Първата световна война. Първата теза има доста поддръжници както сред историческата общност, така и сред тракийските бежанци и техните наследници. Сред хората, които защитават втората, изпъква името на Тодор Косатев, който разделя развитието на Тракийския въпрос на пет етапа и посвещава цяла книга на първия от тях, започващ според него едва с подписването на Ньойския мирен договор на 27 ноември 1919 г. и приключващ с края на Конференцията в Лозана – 24 юни 1923 г.

Продължава на 2-а стр.

Карта на Санстефанска България

**ВРЕМЕ ЗА
АБОНАМЕНТ 2022 г.**

**Ако не сме ви разочаровали
и вярвате, че „ТРАКИЯ“
е Вашият вестник,**

**във всяка пощенска станция
или в офисите на ДОБИ ПРЕС
може да се абонирате.**

Цената на 1 бр. е: 1 лв.

**Стойността на
годишен абонамент
за 24 бр. е: 24.00 лв.**

**КАТАЛОЖНИЯТ НОМЕР
НА В. „ТРАКИЯ“ Е 759.**

**Тракийската кауза
заслужава
Вашата подкрепа.**

**Два пъти в месеца
очаквайте в. „ТРАКИЯ“**

ЗАРАЖДАНЕ И РАЗВИТИЕ...

Продължение от 1-а стр.

Авторът на настоящата разработка не приема това твърдение, тъй като в периода между 1878 и 1919 г. се случват не едно или две събития, които доказват българския характер на Тракия, но и я предават в чужди ръце.

Берлинският конгрес, с който реално се решава съдбата на българите, разпокъсва землището им на няколко части. Подписаният договор противоречи както на официалните османски данни, постановяващи в кои части на Балканския полуостров българите са преобладаващо население, така и на взетите две години по-рано решения на Цариградската посланическа конференция. Преди да стигнем до него е редно да обосновем това наше твърдение. Затова и ще се спрем на три изключително важни документа – фермана за учредяването на Българската екзархия, протокола на проведената в османската столица конференция на посланиците на Великите сили и Санстефанския прелиминарен договор.

На 18 февруари 1856 г. султан Абдул Меджид I издава т. нар. Хатихумаюн – реформен акт, чрез който е обещано всички етнически и религиозни общности в Османската империя да бъдат представени в Истанбул. Това активизира българското църковно движение. В следващите години то провежда редица акции, целящи обособяването на самостоятелна българска църква, и в крайна сметка начинанието му е увенчано с успех – през 1870 г. султан Абдул Азис издава ферман, по силата на който се учредява Българската екзархия. Този документ не е обменен, съдържа няколко члена, но е важно да се види кои територии според официалната османска власт са населени с българи. Освен че към българската църковна структура са включени 15 епархии, 1 санджак и 1 каза, се дава възможност и на други да се присъединят към нея, ако с това са съгласни две трети от православното им население. Така диоцезът на Екзархията обхваща почти всички земи на Балканския полуостров, населени с българи, включително и голяма част от Тракия.

През 1875 г. се слага началото на т. нар. Голяма Източна криза. Това е период от развитието на Източния въпрос, в който редица учени виждат кулминацията му. За кратко време избухват въстанията в Босна и Херцеговина, Априлското въстание и войната между Сърбия, Черна гора и Османската империя. Започват да се водят бойни действия в почти всички части на Балканския полуостров. Великите сили решават да се намесят и през пролетта на 1876 г. Всички, с изключение на Англия съставят Берлинския меморандум, който настоява за реформи в империята, и го връчват на Високата порта. Тя го отхвърля и жестоко потушава въстанията на българите. Разбирайки какво се е случило, европейските народи се обявяват в защита на балканските християни и притискат своите правителства да им окажат помощ. Същевременно сръбските войски са разбити и държавата им е спасена от ново завоевание благодарение на отпращания към Цариград ултиматум от страна на Русия и заплахата ѝ за война. След общи договорки се стига до решението в османската столица да бъде свикана конференция на Великите сили. На нея Англия е представлявана от посланика си Хенри Елиът и от министъра на колонията лорд Солсбъри, Франция – от граф Бургоний и граф Шодорди, Русия – от генерал Николай Игнатиев, Австро-Унгария – от граф Зичи и барон Каличе, Германия – от барон Вертер, Италия – от граф Луиджи Корти, а Османската империя – от Савфет паша и Еджем паша. Тя продължава от 11/23 декември 1876 г. до 8/20 януари 1877 г. Саботирана е от османските власти – в деня на откриването ѝ е прокламирана конституция, не са приети решенията ѝ и т.н., но е важно да се обърне внимание на частта от съставения протокол, засягаща българите. Тя предвижда създаването на два автономни вилаета – Източен и Западен, които

обхващат почти всички земи, в които българите са преобладаващо население (Тулчанско, Русенско, Търновско, Врачанско, Пловдивско, Сливенско, Елховско, Свиленградско, Лозенградско и Видинско, Нишко, Софийско, Скопско, Битолско, Серско, Струмишко, Тиквешко, Велеско и Костурско), тоест чрез този документ българският характер на Тракия се признава от всички Велики сили.

Опитите за мирно решение на Голямата Източна криза не са успешни и това води до

избухването на Руско-турската Освободителна война (1877-1878). След няколко месечни сражения руската войска достига Одрин и на 8/20 януари 1878 г. го превзема. Няколко дни по-късно е подписано примирие, а на 19 февруари/3 март 1878 г. е сключен и Санстефанският прелиминарен договор, по силата на който османците признават независимостта на Сърбия, Черна гора и Румъния и създаването на автономно и трибутарно българско княжество „с християнско правителство и народна милиция“. Неговите граници обхващат почти напълно приетите за български земи от Цариградската посланическа конференция или накратко казано – Мизия без Нишко и Пиротско, които стават сръбски, Добруджа без северната ѝ част, която става румънска, Тракия без Одринско и Гюмюрджинско, които остават турски, и Македония без Солунско и Халкидическия полуостров.

Санстефанският мирен договор е приет с огромна радост от българския народ. До голяма степен той отговаря на исторически обоснованите искания на балканските християни. Друг е въпросът, че дори и Русия знае за неговата бъдеща ревизия, тъй като преди и по време на водената от нея последна за XIX век война с Османската империя тя не един или два пъти е обещавала, че съдържанието на бъдещия мирен договор ще се определи на конференция с участието на Великите сили. Затова и ясно е заявено, че текстът, подписан в Сан Стефано, е прелиминарен, тоест предварителен. Англия и Австро-Унгария се обявяват срещу него – и двете са водени от една цел – да не допуснат разширяване на руското влияние на Балканите, но се опират на различни договорености – първата счита, че се нарушават Парижският мир от 1856 г. и Лондонската конвенция от 1871 г., а втората – че членовете му противоречат на сключените между нейното и руското правителство Райхщадско споразумение от 1876 г. и Будапещенска конвенция от 1877 г., които определят сферите на полуострова, в които всяко от тях да има влияние. В крайна сметка се стига до свикването на мирен конгрес. Решено е той да се проведе в Берлин и да бъде председателстван от германския канцлер Ото фон Бисмарк. Заседанията му са открити на 1/13 юни 1878 г. в двореца Радзвил. На него делегацията на Германия е водена от канцлера Бисмарк, на Англия – от министъра на колонията маркиз Солсбъри, на Русия – от външния министър

княз Горчаков, на Австро-Унгария – от външния министър граф Андраси, на Франция – от външния министър Вадингтон, на Италия – от външния министър граф Корти, а на Османската империя – от православния грък Каратеодори паша, от прусака, приел исляма, Мехмед Али и от Садулах бей. Разискванията им относно промяната на Санстефанския договор продължават точно един месец. За някои негови клаузи са изслушвани и представители на Румъния, Сърбия, Черна гора и Гърция. Бъл-

гарският въпрос стои в основата им, но българите не получават правото да се изкажат. Около него възникват множество спорове, но като цяло съдбата му е решена още преди началото на конгреса – на 30 май 1878 г. е подписано англо-руско съглашение, по силата на което двете Велики сили се съгласяват Санстефанска България да бъде прекроена и реална политическа автономия да имат само земите между Дунав и Стара планина. Така и става – на 1/13 юли 1878 г. е подписан Берлинският мирен договор, по силата на който населените с български земи са разпокъсани и по-голямата част от тях преминава в чужди ръце. Освен че е взето решение автономното и трибутарно българско княжество да обхваща само Северна България и Софийския санджак и Нишко и Пиротско да останат сръбски, е поставено и началото на Добруджанския, Тракийския и Македонския въпрос. Северна Добруджа остава завинаги в ръцете на Румъния и така и не става българска, Северна Тракия формира т. нар. Източна Румелия, която продължава да е под властта на султана, но разполага с административна автономия, а Южна Тракия и Македония са върнати в пределите на Османската империя. Въпреки че в договора е предвидено и тяхното реформиране, не настъпват никакви положителни промени, а се случва точно обратното – до голяма степен постигнатото от българските възрожденски дейци е унищожено.

Развитие

Берлинският договор играе ключова роля в историята на Третата българска държава. От него трудно могат да бъдат изведени никакви позитиви, защото с подписването му едновременно е сложен край на продължилата няколко месеца българска радост от историческата справедливост, наложена от Санстефанския мир, и е поставено началото на българската борба за национално обединение, която ръководи случващото се в страната почти до средата на следващия век. Посрещнат е с тъга и гняв от страна на българите. Мнозина от тях решават да се възпротивят – пишат писма и съставят петиции до Великите сили, но и са готови да воюват. В Княжество България и в Източна Румелия са създадени комитетите „Единство“, които, ръководени от Любен Каравелов, Стефан Стамболов, Екзарх Йосиф I, Драган Цанков и други изявени възрожденци, започват подготовка за въоръжени действия. До голяма степен стоят в основата на Креснен-

ско-Разложкото въстание, което избухва по поречието на река Струма през есента на 1878 г. и въпреки че е потушено, се явява първият български опит за въоръжена съпротива срещу решенията на конгреса.

В Берлин е решено Северна Тракия да образува областта Източна Румелия, която да разполага с административна автономия, тоест да има органически устав, назначаван от Високата порта генерал-губернатор, собствена изпълнителна, законодателна и съдебна власт. Българите в областта, които са и мнозинство, започват да работят за обединението ѝ с Княжество България и за подготовката на въстание, което да доведе до освобождението на Македония. Впоследствие осъзнават, че това няма как да стане наведнъж, тъй като Великите сили ще бъдат против, и решават да извършат желаното на два етапа. Създаден е Българският таен централен революционен комитет, а за негов председател е избран Захари Стоянов. На 6/18 септември 1885 г. Съединението е обявено, а два дни по-късно то е признато и от българския княз Александър I. Въодушевлението, което обзема българите, е помрачено от позициите на Великите сили – считайки този акт като нарушение на Берлинския мир, Османската империя, Русия, Австро-Унгария, Германия, Франция, Италия и повечето от балканските държави се обявяват против. Възползвайки се от ситуацията и искайки да ограничи руското влияние в България, Англия заявява подкрепата си. Решено е в Истанбул да бъде свикана посланическа конференция. Обсъждат се различни варианти, като междувременно се очаква нападение от страна на турците. Това е и причината България да концентрира военните си сили на южната си граница. Напълно неочаквано през ноември 1885 г. Сърбия ѝ обявява война. По-многобройната и по-опитна сръбска армия е победена и обърната в бягство. Само намесата на Австро-Унгария води до спиране на българското настъпление. На 19 февруари/3 март 1886 г. е подписан Букурещкият мирен договор, с който е възстановена довоенната граница между двете държави. Резултатите от този конфликт водят до промяна в позициите на Великите сили – на 24 март/5 април 1886 г. е подписан Топханенският акт, по силата на който Северна и Южна България се обединяват посредством „лична уния“, тоест българският княз формално е обявен и за генерал-губернатор на Източна Румелия. Въпреки че в замяна на това към Османската империя са присъединени земи от Кърджалийска околия, Северна Тракия завинаги става част от Третата българска държава.

Успехът на Съединението вдъхва надежда у българите, живеещи в Македония и Одринска Тракия. Първоначално те смятат да организират директното присъединяване на земите си към България, но впоследствие преценят, че такъв акт няма да бъде приет от Великите сили, и разбират, че желаното от тях може да се осъществи само ако се премине и през етап на автономия, като за тази цел през 90-те години на XIX век поставят основите на нелегална организация. Македонските и тракийските българи, които са напуснали родните си места и живеят в Княжество България, също не стоят безучастни – сформират свои отделни дружества, на по-късен етап се обединяват, като смятат, че исканията им могат да бъдат постигнати само с водещото участие на българската държава. Въпреки че помежду им има разногласия и спорове относно ръководството, стратегията и тактиката, и едните, и другите виждат постигане на целта си посредством въстание.

През 1902 г. Върховният македоно-одрински комитет, който стои начело на македонските и тракийските българи, живеещи в Княжеството, организира избухването на Горноджумайското въстание. Той не променя позицията си, въпреки несъгласието на Вътрешната македоно-одринска революционна организация, която представлява живеещите в Македония и Одринско българи. Начинанието му е жестоко потушено.

Продължава на 3-а стр.

ЗАРАЖДАНЕ И РАЗВИТИЕ...

Продължение от 2-а стр.

Великите сили се опитват да принудят султана да реформира европейските си владения, но усилията им се оказват неуспешни. Тези събития принуждават вътрешните дейци да вземат решение за вдигане на въстание през 1903 г. В Македония то избухва на 2 август (Илинден), а в Одринско – на 19 август (Преображение), затова и остава в историята като Илинденско-Преображенско. Въпреки първоначалните си успехи, въстаниците са разбити от превъзхождащите ги по численост и въоръжение османци. България не може да им помогне, защото Великите сили се обявяват против акцията им. Избити са 5 000 души, опожарени са 201 села, без покрив остават 70 000, а 30 000 избират да потърсят спасение в свободните български земи.

Въпросът за принадлежността на Македония и Тракия остава нерешен. Оказва се, че местните българи не могат да променят положението си дори и по военен път, оповавайки се само на собствените си сили. И двете въстания са прибързани, недобре подготвени, в неблагоприятна международна обстановка, но както и в други случаи извършеният над участниците и особено над мирните жители погром от страна на османците предизвиква вниманието на някои от Великите сили. През есента на 1903 г. руският император Николай II пътува до Виена, където на 17 септември се среща с императора на Австро-Унгария Франц Йосиф. Водят преговори помежду си, които продължават в град Мюрцшег, от чието име идва и названието на изготвената от тях Мюрцшегска реформа. Тя е връчена на Високата порта на 10 октомври и предвижда в Солунския, Битолския и Скопския вилает да бъде установен сериозен контрол върху дейността на местните власти, като се назначат чужди цивилни агенти, да се реорганизируют жандармерията и полицията, като се назначат чужди военни, да се промени състава на администрацията и съда, като се назначат представители на местните християни, и да се помогне за възстановяването на разрушеното и за завръщането на мирното население. В този проект има доста недостатъци – от една страна, той не засяга Одринска Тракия, а от друга – се ръководи от турчин. Това са причините, поради които не постига напълно целите си. Същевременно обаче между България и Османската империя се водят преговори. Те продължават дълго време, но все пак приключват със споразумение. То е подписано през пролетта на 1904 г. и основно е свързано с осигуряването на амнистия за въстаниците и със завръщането на бежанците по родните им места. На пръв поглед това е успех за българската страна, но всъщност се оказва, че между написаното на хартия и практическата му реализация има голяма разлика. Тя е свързана най-вече с тракийските българи. Много от амнистираните впоследствие отново са задържани, а на искащите да се завърнат са създавани редица неудобства, които да ги откажат от тези им намерения.

Неуспехът на Илинденско-Преображенското въстание и провалът на българо-турското споразумение от 1904 г. водят до влошаване на отношенията между двете страни. Сред политическите среди започва да се обсъжда възможността за обявяване на война на Османската империя. Тази идея се приема от княз Фердинанд и от управляващите от Народниолибералната партия. Те отделят доста средства и работят усърдно за модернизирването на българската армия. Правителството на Александър Малинов, което встъпва в длъжност в началото на 1908 г., споделя тази линия. В този дух е и провъзгласяването на България за независимо царство на 22 септември същата година. Отхвърлили васалитета на султана, българите са готови да поемат по пътя към военния конфликт, който да доведе до обединението на всички земи, населени с българи, включително Западна и Източна Тракия.

През първото десетилетие на XX в. оконча-

телно се стига до извода, че за да решат националните си проблеми, балканските християнски държави трябва да обединят силите си. За осъществяването на тази идея благоприятства и променената международна обстановка – Великите сили, които доскоро дружно са пазили Берлинския договор, са сформирали два съюза – Антантата, към който се числят Русия, Англия и Франция, и Тройния съюз, от който са част Германия, Австро-Унгария и Италия. За разлика от преди, в този момент само държавите от втория са на мнение, че османските граници трябва да останат непроменени. С подкрепата на руското правителство започват преговори. С подписването на договори и военни конвенции между България и Сърбия и България и Гърция и устна декларация от страна на Черна гора през пролетта на 1912 г. Балканският съюз е факт. Въпреки, че обект на изследването ни е Тракийският въпрос, няма как да не споменем за териториалните уговорки, свързани с Македония, тъй като именно те стават причината за загубата на Източна Тракия.

Сформирането на съюза не е подкрепено от общ договор, който да регламентира кои земи към коя от страните ще бъдат присъединени при евентуална победа срещу османците. Реално България урежда тези въпроси единствено и само със Сърбия. Двете държави се съгласяват Македония да бъде разделена на

две зони – „безспорна“, която обхваща териториите, които ще станат български и сръбски, и „спорна“, принадлежността на която ще определи руският император.

Въпреки че държавите, участващи в Балканския съюз, не са изчистили напълно отношенията помежду си, през октомври 1912 г. войната срещу Османската империя е обявена. В нея водеща е ролята на българската армия, като в нейна помощ действат Македоно-одринското опълчение и редица чети, сформирани от македонските и тракийските българи. Съвсем скоро са освободени Македония, Източна и Западна Тракия. Българските войски обсаждат Одрин, който се счита за непревземем, и същевременно настъпват към Цариград. Султанът иска примирие, но заплениеният от победите цар Фердинанд не съобщава на съюзниците си за него и продължава атаката. След неуспеха в битката при Чаталджа, е принуден да започне по-неизгодни преговори. В началото на декември в Лондон се поставя началото на конференция на представителите на държавите от Балканския съюз и на Османската империя и конференция на посланиците на Великите сили, без чието съгласие не може да се вземат каквито и да е било решения. Разискванията се протакат, а в Истанбул младотурците извършват преврат. Те възобновяват военните действия, но отново са победени. На 13/26 март 1913 г. след невиджана атака за часове е превзета и Одринската крепост. Това принуждава Високата порта да продължи с преговорите и да се съгласи с подписването на 17/30 май 1913 г. на утвърдения и от Великите сили Лондонски мирен договор, по силата на който тя се задължава да предаде на Балканския съюз всички земи с изключение на Албания (обявена е независимостта ѝ) и егейските острови (международна комисия

трябва да реши към коя страна да бъдат присъединени), които са разположени на запад от правата линия между Мидия на Черно море и Енос на Егейско море. Чрез този акт до голяма степен е осъществен стремежът на българите към национално обединение, отчасти е решен Македонският въпрос (България получава голяма част от Македония), а българските искания, свързани с принадлежността на Тракия, са напълно удовлетворени (български стават Източна и Западна Тракия). По всичко личи, че ако следващите събития не се бяха развили по този начин, възникналият в Берлин Тракийски въпрос щеше да приключи в Лондон.

Противоречията между държавите от Балканския съюз се изострят още по време на войната. Без да спазват каквито и да е било договорености с България, сръбите и гърците се настаняват във Вардарска и в Егейска Македония и подготвят идването на своя администрация. Същевременно обявяват четите на ВМОРО за незаконни и започват да преследват привържениците им. Виждайки, че се отива към нов конфликт, Русия се опитва да успокои напрежението помежду им и още в деня на подписването на Лондонския мир ги приканва да решат проблемите си с нейна помощ. Както тя, така и Англия и Франция се опитват да запазят обединението им, тъй като в негово лице виждат съюзник в бъдещия военен конфликт с

държавите от Тройния съюз, който се очаква да избухне съвсем скоро. Германия и Австро-Унгария обаче искат проблемът между балканските държави да се задълбочи.

На 19 май 1913 г. Сърбия и Гърция подписват таен договор, който е насочен срещу България и предвижда обща граница в Македония. Въпреки опитите на Антантата да намери мирно решение на конфликта, никой не отстъпва. Мислейки, че резултатът от предходната война ще се повтори, без съгласието на правителството на 16 юни 1913 г. цар Фердинанд започва атака срещу сърби и гърци. Българската армия има своите успехи, но грешки в стратегията и тактиката и липсата на достатъчно войници водят до загубата на водещата роля. Международната обстановка също се оказва не на страната на българите – възползвайки се от случващото, румънците, които искат промяна на границата в Добруджа, прекосяват Дунав и в средата на юли се озовават на 30 км от София, а турците извършват т. нар. реокупация на Източна Тракия и достигат старата си граница с България. При така създалата се ситуация правителството на д-р Васил Радославов предлага примирие. Отказът, който получава от гърци и сърби, го принуждава да предприеме контранастъпление. След като гръцките войски са обкръжени, в Букурещ започват преговори. Те продължават десетина дни, но довеждат до подписването на 28 юли/10 август 1913 г. на мирен договор. За основен виновник за войната е считана България. Загубила подкрепата на Великите сили, тя се разделя с Южна Добруджа, която е дадена на Румъния, Вардарска Македония, която става сръбска, и Егейска Македония, която преминава в гръцки ръце. За нея остават Пиринска Македония, Родопите и Западна Тракия. Нерешен остава въпросът за Източна Тракия. България търси

съдействието на държавите, участвали в провела се през месец май същата година конференция в Лондон. Тя желае турските войски да се изтеглят отвъд линията Мидия-Енос, но не среща подкрепа от никоя страна. Същевременно с това, опитвайки се да противодействат на евентуално решение в българска полза, турците решават да прочистят областта от българи. Подлагани на грабежи, мъчения и гонения, те са принудени да напуснат родните си места и да потърсят закрила в пределите на Царството. От същите мъки са сполетени и българите в западните предели на Тракия. Турци и гърци опожаряват десетки села и убиват по най-жесток начин мнозина от тях – предимно деца, жени и старци. Оцелелите се опитват да получат помощ от чуждите консули в Дедеагач, но такава не им е оказана. Спасяват се единствено и само благодарение на четите на Димитър Маджаров и на Руси Славов.

Изпаднала в международна изолация, България се принуждава да започне преговори с Османската империя. Те започват в началото на септември в Цариград. Българската делегация е водена от генерал Михаил Савов, от работещия във външно министерство Г. Начович и от пълномощния министър А. Тошев, а турската – от вътрешния министър Талят бей, от военноморския министър Махмут паша и от председателя на Държавния съвет Халил бей. След не чак толкова дълги разисквания и при липсата на друга алтернатива в този момент се стига до подписването на 16/29 септември 1913 г. на Цариградския мирен договор. За разлика от Топханенския акт при този документ България е губещата страна – тя признава правото на султана да владее Източна Тракия, като в замяна получава неравносилни териториални придобивки в Царевско, Малкотърновско и Свиленградско. Така този дял от Тракия не само е обезбългарен, но и остава завинаги в чужди ръце.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

На пръв поглед Тракийският въпрос изглежда като проблем, който засяга балканските държави и Османската империя. Всъщност обаче Великите сили са тези, които решават кои земи към коя страна да бъдат присъединени. Както и в други случаи, те не се интересуват какво по етнос е преобладаващото население. Оказва се, че идеята за справедливост, която според тях е водеща в мислите и действията им, реално не води до мир, а до нови конфликти и разединение.

Възникналият през 1878 г. Тракийски въпрос не приключва с българо-османския договор от 1913 г., но развитието му в следващите десетилетия не води до успех в полза на България. Тя не само губи източните предели на Тракия, но и заради участието си в Първата световна война на страната на загубилите я Централни сили, е принудена да се раздели и със западните ѝ. Това предопределя съдбата на стотици семейства. Опитите на българските правителства през първата половина на XX век да предизвикат някаква промяна са неуспешни. Раната, свързана с Тракия, остава да тлее в сърцата на хиляди българи.

БИБЛИОГРАФИЯ

- История на България за кандидат-студенти и зрелостници. София, Стандарт.
- Косатев**, Т. Тракийският въпрос във външната политика на България (1919-1923). София, АИ „Проф. Марин Дринов“, 1996.
- Косев**, К., Дойнов, Ст. Освобождението (1877-1878). София, АИ „Проф. Марин Дринов“, 2003.
- Митев**, Пл. Българското възраждане. Лекционен курс. София, Стандарт, 2012.
- Пантев**, А., Глушков, Хр. Европейски изменения на Освободителната война (1877-1878). Велико Търново, Абагар, 2008.
- Стефанов**, Г. Международни отношения и външна политика на България (1789-1970). София, Наука и изкуство, 1977.
- Филчев**, Ив. Тракийската организация в България. София, 1999.
- Филчев**, Ив. Тракийският въпрос и тракийското движение в България. София, АИ „Проф. Марин Дринов“, 2007.
- Хакон**, Дж. История на съвременна Турция. София, Сиела, 2017.

НЕДЕЛНОТО УЧИЛИЩЕ В ИСТАНБУЛ ПРИЕ С БЛАГОДАРНОСТ ДАРЕНИЕТО НА ТРАКИЙЦИ ОТ ХАСКОВСКОТО ДРУЖЕСТВО „Г.САПУНАРОВ“ И НЧ „ТРАКИЯ – 2008“

На 9 октомври 2021 г., за седми път звънецът удари, за да даде начало на новата учебна година за българското неделно училище „Св.св.Кирил и Методий“ в Истанбул.

На тържеството по случай откриването на новата учебна година присъстваха Васил Вълчев, генерален консул на Република България в Истанбул, Радослава Кафеджийска, първи секретар, Васил Лязе, председател на българското църковно настоятелство в Република Турция и българи, живеещи в турския мегаполис.

За да поддържат децата на сънародниците ни езика и връзка с корените си тракийското дружество „Георги Сапунаров“ и читалище „Тракия 2008“ в Хасково им дариха 45 раници, окомплектовани с учебни помагала. Те бяха приети с благодарност и раздадени на учениците в този важен духовен център, обединяващ българската общност и утвърждаващ българското присъствие в южната ни съседка.

Председателят на ТД „Георги Сапунаров“ Кирил Сарджев изрази удовлетворението си от направеното дарение и подчерта, че тракийци работят с удоволствие за подпомагане на български деца, за да запазят те своята идентичност, род и език.

ТД „ГЕОРГИ САПУНАРОВ“ И НЧ „ТРАКИЯ – 2008“ ХАСКОВО ОРГАНИЗИРАХА ТЪРЖЕСТВО ЗА 90-ГОДИШНИЯ ЮБИЛЕЙ НА ДИМИТЪР ТОПАЛОВ

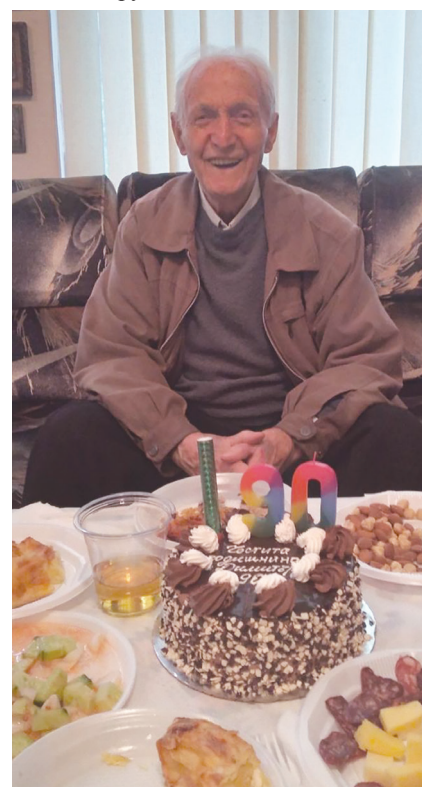
Димитър Топалов е най-възрастният член на тракийско дружество „Георги Сапунаров“ в Хасково. Той е потомък на бежанци от село Балъкьой, Гърция. От малък споделя участта на своите родители, която не е лека, но това го кара по-упорито да преследва своите цели в живота.

Любов към красивото, благ характер и стремеж да се радваш на успехите на другите, това е неговата жи-

тейска рецепта, за да доживее до 90 години и да се чувства добре.

ТД „Георги Сапунаров“ и НЧ „Тракия – 2008“ Хасково организираха тържество за неговия 90-годишен юбилей, който беше уважен от тракийци и приятели на рожденика.

Ръководствата на дружеството и читалището му пожелават здраве и активно участие в тракийските мероприятия!

ОТКРИВАНЕ НА НОВА КЛУБНА БАЗА ВЪВ ВАРНА

На 8 октомври, т.г., Политически клуб „Тракия“, СТДБ, Регионалното тракийско дружество и филиалът на Тракийския научен институт във Варна откриха нова клубна база в морската столица.

На откриването присъстваха Кр. Премянов, председател на СТДБ, Станка Димитрова, председател на Регионалното тракийско дружество във Варна, доц. Геновева Михова, директор на филиала на ТНИ във Варна, членовете на ЦР на СТДБ: Кирил Йорданов и Чавдар Георгиев, тракийци от морската столица и членове на ПК „Тракия“, представител на Областната управа, който прочете поздравителен адрес от Марио Смърков, областен управител на област Варна.

Свещеници от Варненската и Великопреславска света митрополия отслужиха водосвет и предадоха благопожеланията на Варненски и Великопреславски митрополит Йоан.

Председателят на СТДБ приветства тракийци и им пожела успех в отстояването на тракийската кауза.

Новата база, която се намира в центъра на морската столица и ще се ползва съвместно от ПК „Тракия“ и Регионалното тракийско дружество, ще създаде възможности за потомците на тракийските българи, заселени във Варна да общуват помежду си и да провеждат дейности в подкрепа на тракийската кауза.

ДОКУМЕНТАЛНАТА ИЗЛОЖБА „125 ГОДИНИ ОРГАНИЗИРАНО ТРАКИЙСКО ДВИЖЕНИЕ В БЪЛГАРИЯ“ ГОСТУВА В ГРАД ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ

Д-Р В. СТОЯНОВА

На 14 октомври 2021 г. в 18:00 часа в изложбената зала на Дома на културата в гр. Гоце Делчев бе представена документалната изложба „125 години организирано тракийско движение в България“, подготвена от Съюза на тракийските дружества в България и Тракийския научен институт в партньорство с Държавна агенция „Архиви“, Научния архив при Българската академия на науките, Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. На откриването присъстваха Богдан Боцев, зам.-кмет на общината, Красимир Премянов, председател на СТДБ, Златка Тюмбелекчиева, уредник в общинския исторически музей, д-р Вана Стоянова от Института за исторически изследвания при Българската академия на науките и научен секретар на ТНИ, граждани и гости, сред

те българи Тракия. Тя изрази надежда, че ще намери отклик сред младите хора, на които ще помогне да опознаят по-добре историята на борбите за национално освобождение и обединение, част от които е организираното тракийско движение.

Д-р Вана Стоянова запозна присъстващите с екипа, създал изложбата и представи нейното съдържание. Историческата ѝ част разкрива различните форми и етапи, през които преминава тракийското движение в България. То започва със създаването през 1896 г. дружество „Странджа“ от бежанци и преселници от Одринско с цел да брани техните политически и културни права. Д-р Стоянова подчерта, че през 1899 г. в името на единството на националноосвободителната борба на македонските и тракийските българи дружество „Странджа“ се саморазпуска, а членовете му се вливат в органи-

ват как днешните наследници на тракийските бежанци, организирани в СТДБ, почитат своите предци, отбелязват годишнините на значимите исторически събития и личности, защитават имуществените права на тракийци, съхраняват техния фолклор, традиции и национална идентичност. Накрая д-р Стоянова изтъкна, че всяка година в традиционния събор на Попови ливади край гр. Гоце Делчев, посветен на Илинденско-Преображенското въстание, тракийските българи в лицето на СТДБ и ТНИ изразяват своята признателност и преклонение към участниците във въстанието, защото корените им са общи, както е обща и каузата им – България.

В словото си Красимир Премянов благодари на кмета на община Гоце Делчев Владимир Москов за поканата изложбата да бъде показана в града и задоволството си от вниманието, което присъстващите ѝ отдават. Под впечатлението на наскоро проведеното национално тракийско поклонение „Ден на тракийската памет“ в гр. Маджарово той припомни за извършения първи геноцид над тракийските българи през 1913 г. и за хилядите невинни жертви, паднали в него. Настоящата изложба е важна, защото тя е знак за единението на българската нация, каза председателят на Съюза на тракийските дружества в България. Въстанието в Странджа от 1903 г., което чествуваме всяка година на Петрова нива, е част от общото Илинденско-Преображенско въстание и солидарността, с която тракийци се включват в него, за да подкрепят своите братя в Македония, е най-доброто доказателство за неговия български характер. Кр. Премянов сподели, че при представянето ѝ на открито в столицата текстовете в излож-

бата са били на български и английски език. Това косвено е дало възможност да се припомни на представителите Великите сили за историческия им дълг към българите, чиято южна граница след Втората световна война е била застрашена, но запазена благодарение на защита, оказана от съветската делегация по време на Парижката мирна конференция през 1947 г. Накрая той отбеляза, че всичко, което СТДБ прави е със съзнанието то да достигне до младите хора, да им покаже, че нищо от постигнато не е получено даром, че за него за дадени жертви и че са нужни общи усилия, за да го съхраним и направим България просперирална и модерна европейска държава.

През следващата седмица документалната изложба може да бъде разглеждана в залите на Общински исторически музей – Гоце Делчев.

които много учители, представители на културната общественост в града и медиите.

Във встъпителните си думи Златка Тюмбелекчиева отбеляза, че с документалната изложба започва празничната програма, посветена на 109-та годишнина от освобождението на гр. Неврокоп/Гоце Делчев от османска власт. Тя припомни имената на героите, благодарение на които градът става част от българската държава. Г-жа Тюмбелекчиева изтъкна, че изложба е тематично свързана с близката по съдба на македонски-

зацията на Върховния македоно-одрински комитет. Тракийските българи участват във всички организации в България, които си поставят за цел свободата на Македония и Одринска Тракия. След Балканските войни историческите обстоятелства налагат тракийското движение да тръгне по самостоятелен път. Тракийските бежанци създават масова, непартийна организация, която се бори за защита на техните интереси и опазване на културно-историческата им памет. Таблата, посветени на съвременната история показ-

„РОДОПСКО ВЕЛИЧИЕ“

Нова изложба и каталог на музея в Смолян

Родопско величие – така е озаглавена изложбата, съдържаща портрети на дванадесет родопчани и хора, свързали завинаги името си с Родопите, и каталогът към нея, издание на Регионален исторически музей (РИМ) „Стою Шишков“ в Смолян.

Момчил юнак, Дельо хайдутин, Поп Григорий, Рада Казалийска, Капитан Петко войвода, Кольо Шишманов, Яна Шишманова, Пейо Шишманов, полк. Владимир Серафимов, Стою Шишков, Екзарх Стефан, Николай Вранчев определяме като величави личности, защото животът и делата им и до днес предизвикват преклонение, уважение, почит...

РИМ „Стою Шишков“ – Смолян е събрал в един каталог, образите на най-заслужилите личности за самоопределението, освобождението и просвещението на родопчани, нарисувани от

Художничката Сияна Струнчева

художника Сияна Струнчева, с кратки исторически бележки, представящи техния живот и дейност.

Сияна Струнчева завършва магистърска степен по „Педагогика на обучението по пластични изкуства“, специалност „Живопис“ в Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“. Живее и работи във Варна. Има интереси в областта на художествената фотография, графичния и уеб дизайн. Работи с деца в Школа по изкуства „Магия 7“ – Варна, с които се

включват в изложби, пленери, конкурси, печелят награди и взаимно се вдъхновяват.

Художничката участва в групови международни, национални и регионални конкурси и форуми на изкуството. В работите си експериментира с различни материали, основи, техни-

ки. Вдъхновява се от проекти, в които крайният продукт е резултат от различни етапи на подготовка и работа. Нейното въображение се провокира от разнообразни идеи и тя не се ограничава до определен стил, жанр или концепция.

Любовта към Родопите е вдъхновението на Сияна за изложбата „Родопско величие“. Силен мотив за работа по изложбата, е това, че родословието ѝ има родопски корени и Родопите заемат специално място в нейното сърце. Емоциите, натрупани по време на пътуванията си в Родопите са тези, които я подтиква към работа по темата. Обичта на родопчани към родния им край е заразителна. Техният стремеж да познават и тачат миналото си, да съхраняват традициите си, да обичат природата си, да възпитават в същия дух децата си, лесно завладяват и Сияна.

Впечатления от посетени места в Родопите, споделени емоционални разкази, прочетени

истории за велики хора и паметни събития, са повод Сияна да работи по цикъла портрети на значими за историята, културата и образованието личности от Родопите.

Сияна се изпълва с енергия и от величествената природа на Родопите. Впечатляват я красотата и багритите на родопските носии, зарежда се духовно от родопските традиции и музика. Вълнува се и от предметите от бита, навяващи носталгични чувства към миналото, или такива които предизвикват философски размисли. Чувствата на авторката са художествено интерпретирани в произведения, също включени в изложбата.

Изложбата „Родопско величие“ и каталогът към нея са изложени в смолянския музей от 21 октомври – празник на Община Смолян и честване 109 години от освобождението на смолянския край от османско владичество по време на Балканската война – 1912 г.

Картини от каталога

БРОНЗОВ БАРЕЛЕФ ВЪРХУ МОРЕНА В С. ПОПОВО ЩЕ НАПОМНЯ ЗА ЛЕГЕНДАРНИЯ ИНДЖЕ ВОЙВОДА

На 2 октомври 2021 г. в село Попово, Ямболска област е открит паметник на Стоян Индже войвода. Поводът - 200 години от героичната му гибел.

По време на внушителното тържество слово произнесе вицепрезидентът на България Илиана Йотова.

Истинското име на Индже войвода според изследователите му било Стоян, а прякорът дошъл от стройната осанка. Изследователите посочват

като негово родно място различни селища. Официално е възприето проучването на доц. Милко Петров, който сочи болярското Попово,

някога Папазкьой. Днес публикуваме негово изследване, което се надаваме, че ще представлява интерес за читателите на в. „Тракия“.

РОДИТЕЛИТЕ, ВЪЗЛЮБЕНИТЕ И ЖЕНИТЕ (СЪПРУГИТЕ) НА ИНДЖЕ ВОЙВОДА

ДОЦ. Д-Р МИЛКО ПЕТРОВ

По комплекса от въпроси съм писал неведнъж. Тук накратко ще обърна внимание на малко известни сведения.

1. Информация за бащата на Индже Стоян имаме от Родовото предание в Попово село - дн. с. Попово, Болярска община, Област Ямбол. Той се казва Христо и е от заможен род. Бил снажен, възмугав, с „малко гръмотлив нос“, черноок и с едро начупена черна коса. Много буен и непокорен. Синът наследил тези особености на баща си. В народните песни е „кара войвода“; у Йовков е красиво мургав, у други писатели е „Караджа Стоян“ в смисъл на възчерен/.

Анонимно и косвено за него става дума в някои народни песни от Елховския край, напр.: „Вчера минах, кардаш, през вашто село“. В тон с тези сведения са и твърденията на някои екстрасенси.

Ще се спра повече за сведенията за майка му. За нея често се говори във фолклорните източници, в литературата и у известни екстрасенси. Въз основа на фолклора, както и на лични срещи и разговори с живи свидетели са сведенията на: Г. С. Раковски (първия биограф на Индже войвода), Феликс Каниц, Константин Иречек и др. Те свидетелстват за двете версии: Инджето е от Сливен или от Попово село. В поемата „Смъртта на Индже войвода“ словенският поет Йосип Палиаруци-Крилан изрично пише, че майката на Индже е от Сливен. За баща му не казва нищо.

Между другото, Крилан пише, че майката и синът ѝ са погребани в олтар на манастира „Св. Троица“ при Сакар планина.

Според Родовото предание от с. Попово майката се казва Пена (Пенка) и е от Сливен. Тя била високо, изключително красива и добра. В това отношение Инджето приличал на нея.

Според някои екстрасенси баща ѝ бил поп. Освен богослужебно лице той бил и просветител. Превел евангелието на български език, учил околните на земеделие, зеленчукопроизводство, овощарство. Проявявал се като културен герой.

Преданието от с. Попово ни разкрива запознването, годежа и сватбата на Христо и Пена. Предпоставка за всичко това били двустранните търговски връзки и отношения между поповци и сливенци. Пена била „взета с голям мерак“.

Но в Попово село тя не стояла много. Задирил я местният бей. Вместо бей-турчин някои информатори посочваха кримско-татарския султан от близкото с. Кирилово. Пена не давала никакви поводи; тя била почитана жена, върна на съпруга си.

Съпругът ѝ обаче невъздържано и на всеослушание (публично) говорел срещу бей (султана) и се заканвал. Гавазите на насилника го съсичат през очите на малолетния Стоян – сина на Христо и Пена, който бил на около 4 години. Но се разказва и другата версия за ранната смърт на Христо: Той умрял от чума.

С родителите си, а после с майка си малкият Стоян бил в Сливен на гости. Когато навършил 6/7 години той бил „открадна“ (отвлечен/ от хора на султана от с. Кирилово и даден за еничарин през Одрин в Цариград – в разрез със закона.

По същото време, пак от хора на султана от с. Кирилово, били отвлечени две момчета от с. Бояново – съседно на Кирилово. Поименно и с подробности за двете отвлечения и за родословието конкретно на Стоенчо от Попово село пише журналистът Велико Калчев (отдавна покойник) в статии и в непубликувания роман „Деца на падишаха“. Сведенията има от баба си Дафина

Демирева от Попово село, но омъжена в с. Бояново.

Останала рано вдовица, Пена се прибира при своите в Сливен. Тя се омъжила втори път за сливенски търговец, който бил значително по-възрастен от нея. От него има две момичета. В кратък период вторият съпруг почива. След време по-голямата дъщеря се омъжва в Сливен, а по-малката – в Жеравна (Мъжът ѝ се казвал Лазар и е бил сродник на Гочо Терзията – „стар дост“ на Инджето).

Между майката и тази по-малка дъщеря имало голяма духовно-сърдечна близост. Затова Пена отива да живее при нея в Жеравна.

Това сведения се свързва с казаното от Антон Страшимиров за Индже и неговите сродници в Котленския край. То се подкрепя и от записаното в тетрадка от стареца Вичо Георгиев Жеков от с. Срем, Тополовградско – всичко знае от майка си, която е от Жеравна, но е омъжена в Срем.

Някога д-р Симеон Табаков лично разговарял със стари хора (включително с баба Господиница) и прави следните уточнения:

Първо, Инджето е роден не в Сливен, а в близкосъседното с. Клуцохор, и то в най-старата и най-голяма махала – Попската. Майка му е оттам. За бащата не се говори. Д-р Табаков преиначава сведенията на предходниците-изследователи и вместо за Попово село срещу Бакаджика (южно от Войнишкия Бакаджик) погрешно пише за с. Попово до, на, северно от Бакаджика.

Второ, от тази Попска махала са още: Сяро Бурутчията – другар и съратник на Индже Стоян, хайдутинът Димитър Дишлията, Хаджи Димитър и племенникът му Кръстьо Асенов. От нея са д-р Иван Селемински, Сава Доброплодни и др.

Последните двама учени са широко информирани за Кадъкьой (Кадийско село или Съдиево, което по-късно е в гръцки превод – Клуцохор), за важни събития и личности (включително за Индже). Но не казват нищо по обсъждания тук въпрос.

Д-р Селимински проследява генеалогията си по майчина линия. В рода му имало много потомствени свещеници и учители от Попската махала. Някои превеждат евангелието на български, проявяват се и като културно-просветни дейци. Очевидна е генетичната връзка между двата рода по майчина линия – на Инджето и на Селемински.

И още нещо твърде любопитно: На мястото на Кадъкьой (заселването му през османското робство, с разрешението на кадия-управител от Сливен) е имало манастир от Времето на Иван-Асен

II. Т.е. възникването на Кадъкьой (Клуцохор) е на „своято място“.

При падането на България под турско робство царски и болярски родове се заселили по Сливенския балкан. Така възникват селища като, Асеновец напр. После жители на тези села и конкретно от бастисаното с. Асеновец се преселват в трите близкосъседни села: Сливен, Клуцохор и Ново село. Впоследствие Сливен става община и каза (околия), включващи отделните села Клуцохор и Ново село. Тогава Пена се ражда – в отделното село Клуцохор. По-късно тези две села, както и други наоколо се превръщат в квартали на Сливен.

Названието „Сливен“ има общо-събирателен или съставен смисъл в сведенията на Раковски, Каниц, Иречек, Крилан, както и тези от дн. с. Попово. Макар и по-късно роден, за Хаджи Димитър се казва, че е от Сливен, но и той е роден в Клуцохор. Не е изключена и генетична връзка на Хаджи Димитър Асенов с фамилията на Индже Стоян и д-р Иван Селемински по майчина линия. И не само с тях.

Впрочем фамилното име „Асенов“ на Хаджи Димитър не е случайно – то сочи връзката с благороднически род от някогашната Асеновска столица Търново. И трите фамилии са били жители на с. Асеновец, преселени в Клуцохор.

2. Индже войвода имал много възлюбени и/или почитателки. Като еничарин той имал връзка с „гюзел бяла Нафия“ от Цариград – тя осиротяла и осиромашала, поради което ѝ дал „ока алтъни“ за харчълък. Някои красиви гъркини били слепи оръдия на сънародниците си, които се опитали чрез тях да го отровят, но разправата му била жестока. Марьола е била гъркиня по майка, а по баща – българка. Веднъж в полето Инджето срещнал майката Аргира с дъщерята Марьола. Дъщерята изостанала и когато Индже я приближил с коня си, тя уж се убола, та вдигнала крак (разголила бедрото), за да си извади трънчето. Интимното свиждане било уговорено: През нощта само нейният прозорец ще светии – това бил ориентирът за Индже. Но Марьола казала на баща си и той... прострелял Индже от прозореца. С нетърпение гиздавата Сидфрида очаква срещата с Индже на Бакаджика...

Много са и българките: Гергана, Гроздана, Гута, Донка, Желунка, Маринка, Милка, Севда, Станка, Янка... Най-известна е Ирина Граматикова.

В личен разговор народната певица Магда Пушкирова подчертавала: „Инджето бил изключително красив и юначен. Никоя жена не е могла

да му устои“.

3. За жените (съпругите) на Индже войвода сведенията са не само фолклорни, но и документални.

3. 1. В народните песни.

Индже казва на байрактаря си Кара Кольо, че хайдутите не трябва да се женят.

Но по-късно, когато се оженил, той се отдалечил от гората и тя била бастисана от разбойници. По тази причина заплаква.

В други песенни варианти баш войводата казва на баш байрактаря да събере юнаците и да отиде и освободи гората от злодейците, защото „ми е младо булчето, грях ми е да го затрия, срам ми е да го оставя, а двама срам да го поведе“.

В книгата си за с. Жеравна Данаил Константинов разказва преданието и цитира народната песен за жената на Индже: Тя се казвала Калинка, дъщеря на богат чорбаджия (У Й. Йовков тя се казва Пауна). Тази песен и днес се изпълнява, напр. от ученици от Музикалното училище – гр. Котел.

Г. С. Раковски, Феликс Каниц, Константин Иречек и

Каниц, Константин Иречек и др. пишат, че жената на Индже се казвала Рада, попска дъщеря. Като хайдутин или кърджалия той я водил със себе си. Била облечена в мъжки дрехи, яздела на кон до него. След „смъртта“ му/бил „убит“ от момчето-свинарче/ тя дълго време живяла в Сливен.

Д-р Симеон Табаков и сега прави уточнения: Рада е родена в Попската махала – Клуцохор, откъдето бил и Индже Стоян.

Твърде любопитно е казаното от Константин Иречек – при сравнение то може да открие морала на българина Индже: „В лагера на кърджалиите-миосюлмани имало много красиви жени, които те наричали гивендии; с особено удоволствие при тях идвали много циганки, които, въоръжени и на коне, понякога вземали участие в походите им. Тези изверги отвлечали множество български моми и жени, които, подложени на жестоко робство, удовлетворявали техните необуздани страсти. Често откъждали според турския и албанския обичай дори и красиви млади момчета“ („История на българите“).

И така, между сведенията за майката (Пена) и жената (Рада) на Индже има преплитане и повторяне. Не е съвсем ясно какво се разбира под „жена“ – възлюбена или съпруга (чрез брак). В народните песни и художествената литература често се говори за Стоян и Рада – те не са Индже Стоян и клуцохорченката Рада. Дали не става дума – в митологичен план като при траките – за Великата богиня майка и нейната хипостаза – дъщеря ѝ? Знае се, че синът е и съпруг-любовник... Той е и като Слънцето – с мъжка знаковост.

Бащата по тези митологични представи отсъства, няма го. Дали не е реч за сакрален брак: Съпругът е тотем (вълк) или Бог... В тази насока са разсъжденията на някои изследователи, като напр. Драгомир Петров.

3.2. За съпругата Катерина/Екатерина разполагаме с документи. Един от тях е „Тъжбата“ или „Жалбата“. Тя е във връзка с препродадената къща, купена навремето от Инджето и съпругата му. Налага се кратко разяснение.

През октомври 1806 г. Индже отива отвъд Дунава. Постъпил в княжеския дворец (гр. Яш) – столицата на Молдова. Бил „одая баши на арнауте“ – командир на хората за охрана на 4-ма князе, т.е. гвардейски командир. От декември 1806 до 15 май 1812 г. е Руско-турската война. Индже е взел участие в нея – той е „волонтир“ (доброволец) и капитан. От края на войната до 21 февруари 1821 г. той е отново в Княжеския дворец – пак като гвардейски командир.

Продължава на 7-а стр.

Паметник на Индже войвода

СПОМЕНИ

ЗА ЗАСЕЛВАНЕТО НА БЕЖАНЦИ В ГР. СЛИВЕН И ИЗГРАЖДАНЕ НА КВ. „ДАМЕ ГРУЕВ“, БЕЖАНСКИЯ КВАРТАЛ О. Р. ПОЛК. Г. ДИМИТРОВ, ПОТОМЪК НА ТРАКИЙЦИ ОТ ОДРИНСКА ТРАКИЯ

Спомени за заселването на голяма част от бежанците от Източна Тракия, след Балканската война (1912–1913 г.), в България и конкретно в гр. Сливен

1. Заселване в гр. Сливен и изграждане на кв. „Даме Груев“ – т.нар. бежански квартал

С идването си в България по различни пътища – чрез бягство, чрез принудително изселване, чрез международната организация на Червения кръст – особено за отвлечените деца през войната, чрез поэтапното местене на някои в Беломорска Тракия и от там в България.

За всеки случай всичко е ставало съпроводено с големи трудности, с голяма мизерия и в голяма степен беззащитност от официалните държавни органи.

По разкази на по-възрастните – голяма част от изселниците от селата Булгаркьой, Теслим, Еникьой и др. първоначално били настанени за живеене в хангарите за цепелина на летището в гр. Ямбол. Условиата за живеене са били примитивни, на лампата, на земята. Липсвали всякакви удобства. Дори голяма част от местните хора се отнасяли с безразличие към нашите бежанци, дори са ставали обект за подигравки и обиди.

С решение на държавата и общината се разрешава да се построи отделен квартал в част от т. н. Крастово поле (на юг от съществуващия гр. Сливен) в близост до циганската и турска махала и казармите край града. На голяма част от хората са отпуснати заеми от 10 до 15 хиляди лв. – т.нар. бежански заем, за изграждане на малки еднотипни жилища изградени от кирпич.

Това става на етапи от 1919 г. до към 1925–1930 г. Кварталът в застроен вид наброяваше около 138 къщи. Улиците бяха добре планирани с една централна главна улица и в центъра с малък площад. Електрически ток имаше само на главната улица. Питейна вода течеше от три чешми за общо ползване. Жилищата се осветяваха с газени лампи почти до 1937–1938 г., а вода в дворовете беше прекарана след 1944–1945 г.

Кварталът се обслужваше от 3 кръчми, 3 фурни, 4 бакалници за хранителни стоки и 1 зеленчуков магазин. Построено беше начално училище „Братя Миладинови“ с 4 стаи и 1 стая за главния учител.

От изложеното до тук се вижда голямата бедност и трудния живот на тези хора.

При тези условия съм се родил аз и много други младежи, които

израснахме в този квартал и намерихме място в живота по достойнство.

2. Поминък, работа и отново големият сблъсък с живота при новите условия.

Голямата част от нашите бежанци в квартала работеха като наемни работници – строители, текстилни работници, бояджии и една малка част като земеделци. Те получиха по 20-30 декара земя от общината.

Повечето хора бяха сезонни работници. Живееха бедно, особено през зимните месеци. Безработицата беше голяма, беше за всички тежко време. Като сравняваме сега от далечината на времето – по начинът на живот, по разликата в облеклото, по различните съвременни удоволствия мога да кажа, че много се отличавахме от местните хора, от по-богатите. Това създаваше у нас подрастващите известна омраза и ненавист към по-богатите.

До късно животът в бежанския квартал продължи да протича в борба за оцеляване, в бедност и нищета. Едва след 9 септември 1944 г. нещата коренно се промениха – животът тръгна в друга посока.

Но независимо от всички несгоди хората в квартала живееха заедно. Ние се познавахме всички, уважавахме се, помагахме си помежду си, споделяхме взаимно и радости и незгоди.

3. Първи опити за духовно израстване, за сплотяване на тези хора при новите условия. Поява на организиран живот в квартала.

Все още си спомням голяма част от тези семейства, от тези добри хора. Например като бай Павел Стоянов (Кеча), брат му бай Атанас Стоянов, бай Аврам Ангелов (Македонца), кака Софийка, кака Маламка, бай Христо Камбосев, бай Димитър Полицейски, кака Веска Полицейска, бай Петър Ставрака, Георги Маката, Иван Цветин, Кирил Янев, Никола Рупчето, Васил Камаринчев, Георги Одринчето, дядо Калин, дядо Карамфил, бай Лазо и др., които постепенно изчезват от моето съзнание, но които заслужават нашето голямо уважение.

Тези споменати хора допринесоха много за съживяването на квартала, за неговото духовно развитие. Те в голямата си част имат заслуга за активното участие на много кварталци в настъпилите събития в страната ни след 1923 г. – септемврийското въстание, настъплението

на фашизма, Втората световна война 1941–1945 г., антифашистката борба, победата на социалистическата революция 1944 г.

Това бяха славни времена и голямо изпитание за духа и волята на голяма част от бежанците в кв. „Даме Груев“. Тук сред тази среда, сред тези хора за първи път ние по-младите видяхме голямата обич, спомените и разказите за Тракия, родната земя на нашите бащи и деди. Тук чухме за злодеянията на турците през войната. Заедно с тях се радвахме за хубавите спомени и плакахме за лошите неща, за мизерията и нищетата.

Така във времето се създадоха условия за духовен живот, за добиване на самочувствие и воля за борба за по-добър живот.

Голяма роля за това изиграха по-младите, по-образованите, по-интелигентните хора от квартала по онова време. Постави се начало на читалище и читалищна дейност.

Спомням си, че читалището се казваше „Светлина“. Там се събираха хората за сказки, беседи, вечеринки и честване на различни исторически дати и народни празници.

Ние като ученици също сме участвали като изпълнители. Особени прояви са имали бай Павел Стоянов, Кирил Янев, Никола Рупчев, Никола Манолов, Ангел Димитров (Анчето) и др.

Беше създаден футболен отбор „Тракиец“, който изцяло се попълваше с млади хора от квартала, имаха определени екипи и участваха в градското първенство.

Неделен ден на площада в квартала се организираха често хора и увеселения.

Всичко това по своему сплотяваше хората, беше до голяма степен самобитни прояви, но говореше за известен подем.

Организация в истинския смисъл като обединение на тракийските бежанци нямаше. Трябва да се имат предвид трудностите по Онова време, поведението на властите и действията на полицията.

Събитията от световен мащаб и у нас – настъплението на фашизма и готвещата се световна война промениха коренно мисленето и поведението на нашите тракийци.

Фашизмът в Европа набираше скорост. Войната в Европа фактически започна още през 1939 г. със завладяването на Франция, Чехословакия, Полша. През юни 1941 г. беше нападнат Съветския съюз.

Нашите хора в огромната си част бяха с леви убеждения и сериозно се разграничаваха от мисленето и действията на официалната власт. Полицията започна преследване на елита, на най-активните кварталци чрез арести, отстраняване от работа и съдебни процеси.

Например през 1923 г. по време на Септемврийското въстание нашия квартал не е останал безучастен. От разкази на по-възрастни – нелегална партийна група начело с Димитър Полицейски и още 8–10 души са били готови с оръжие в ръка да изпълнят определени задачи. Поради организационни неуредици групата и общо в Сливен въстанието не е избухнало.

РОДИТЕЛИТЕ, ВЪЗЛЮБЕНИТЕ И...

Продължение от 6-а стр.

Членува в революционната интербалканска организация „Филики етерия“ („Дружество на приятелите“), през 1820 г. се оженва за Екатерина (тя също работила в Княжеския дворец), двамата си купуват къща в Яш (изплатили я наполовина), имат единствен син... Впрочем такива „бежари“ като Индже били и други волонтири и арнаути все чужденци, неженени и незадомени, обитаващи наемни жилища. После им е разрешено да се женят и да си купят къщи.

Избухва въстанието (Заверата)отвъд Дунава. От „одай баши на арнаутите“ (гвардейски командир) Индже става „баша пестин“ (най-добрия преследвач на разбойниците). С група арнаути (гвардейци) установява етеристко-завераджийската власт в Яш – имал заповед за това. Предприема експроприация (в полза на въстанието) и екзекуция на провинените турци. Взел от Мехмед Башналбантина: два пистолета, една сребърна сабя и един ален (червен) кон.

От капитан е повишен в чин полковник. Започнал да вербува и записва доброволци, които полагали пред него клетва за вярност. Преди т.нар. Скуленска битка (битката при с. Скулени) и той, Индже Стоян, освобождава подчинените си от клетва; пренася с лодка жена си и малолетния си син отгатык река Прут, в руска територия, разделя се с тях и се връща на бойното поле с ясното съзнание, че фаталния край е неизбежен. След два часа ръкопашен бой „главите на въстаниците били отделени от раменете им“.

През 1829 г. Русия окупира Молдова и Влахия. Екатерина с малолетния син се връща в Яш, но за-

варва чужди хора в къщата си. Мехмед Башналбантина взел къщата като компенсация за взетите от Индже неща, продал къщата, а новият собственик я препродал. Започват тежки дела по възстановяване собствеността на къщата. В тази връзка е и „Тъжбата“ на Екатерина от 1829 г. до княза на Молдова Шицу. Ето превода ѝ от румънски език.

ВАШЕ ВИСОЧЕСТВО,

С тъжба се обръщам към Ваша милост, представяйки документ, че моят съпруг, капитан Индже, непрекъснато е служил както на споменатите двама владетели преди княз Калимах, така и на войводата Суцо (от месец юни 820 до 821 г.). Той направи много услуги на княжеския двор. Когато избухна въстанието и се записват доброволците, моят съпруг, като подчинен на заповедите на споменатия княз Суцо, заедно с други арнаути, атакуваха (с цел унищожаването) влиятелните турци, намиращи се тук, което е известно на всички. Ония арнаути (с тях и моят съпруг) взели няколко вещи от един турчин Мехмед Башналбантина, който беше при споменатия владетел Калимах, господствал тук, в Яш.

В завършека на въстанието всички загинали при р. Прут – сред тях и моят съпруг, капитан Индже. Аз минах отвъд Прут с единичното си дете, което имам и сега, а така също и с мои неща, колкото можах да нося. Успях да се спася. Накрая, след като всичко утихна и опасността от страна на разбунтуваните минала, на споменатия Мехмед Башналбантина (направил оплакване и до пашите, живеещи тук, и до кайма-

камина) съобщили, че заради отнетите му вещи от страна на арнаутите-доброволци и по заповед на владетеля Суцо – вземат моята собствена къща, която се намира в махалата до портата на княжеския двор от Тързу Бълъц, но останах в дълг към нея с 400 леи. След като му била дадена моята къща, споменатият турчин я продал чрез публичен търг на някой си Сандулаке Барбиеру, също живеещ тук, в Яш. Този Сандулаке я продал на някой си Йордаке Бурки и сега, след като дойдох отсам Прут през миналия месец юни, поисках да взема в свое владение моята собствена къща, за да си отпочина аз с единичното си дете, което имам. Но видях, че в моята къща се настанил господин сердар Теодор Гаспар – от кого бил настанен или кой му е дал къщата, не мога да зная. След като се обърнах с жалба към Ваше височество, с нареждане от уважаемата княжеска хазна, споменатият сердар излезе от моята къща и ние се преместихме в нея. След няколко дни неочаквано се озовах изхвърлена от къщата ми от господин граматика Алеку Арсение – от кого е бил поставен като пълномошник и по чия заповед ме изхвърли навън, не зная. И сега искам да бъда настанена в моята собствена къща, която е до тази на господина Шерба Будеску. Защото, премилостиви и пресправедливи господине, дадената къща е купена от мене заедно с моя съпруг, покойника Индже, за 800 леи, както по-горе посочих. Видяхте моя подпис, документите при купуване на споменатата къща, старите документи и документа за ония 400 леи, които ми останаха в дълг и които още ме заставят да платя.

С плач Ви се моля да се смилите над моята вдовишка съдба и дано разумът на господин Ло-

гофета да установи правосъдие и да ми се върне моят собствен дом в пълно владение, за да мога най-после да си откъхна с моето дете и до веки да Ви благославям.

Оставам на милостта на Ваше височество.

С поклон –
Екатерина, вдовица с едно дете,
с което останах, съпругата
на покойника Индже.

Моли се, чрез обследванията на господата от княжеската хазна, да ѝ се даде право върху къщата, която била продадена на публичен търг миналата година от турчина Мехмед Башналбантина, който се намира тук.

Забележка: Текстът под Тъжбата (от лявата страна) е резюме, направено от съдебно-административните власти.

На 06.10.2021 г. на 82-годишна възраст почина **Киро Момчилов Иванов** – тракиец, съратник на **Тодор Корув**, приятел и дългогодишен сътрудник на в. „Тракия“. До последния си ден той бе отдаден на тракийската кауза и работеше неуморно за нея. **Поклон пред паметта му!**
Ръководството на СТДБ и в. „Тракия“

ТРАКИЯ – Орган на Съюза на тракийските дружества в България – София 1000, ул. „Стефан Караджа“ 7-А, тел.: 02/987 48 96 Печат: НЮЗПРИНТ ЕООД

Абонирайте се!

Каталоген
номер

759

Издава: Върховният комитет

Редакционна колегия: д-р Ваня ИВАНОВА, чл.-кор. на БАН проф. Васил ПРОДАНОВ, чл. кор. на БАН Иван ГРАНИТСКИ, д-р Динко СТРАНСКИ, Мария БОЖКОВА, Хубен СТЕФАНОВ; **Тодор КОРУЕВ**
Дизайн: Мария БУДЕВА; e-mail: stdb_sofia@abv.bg, тел. 02/986 71 26; факс: 02/987 57 53

КОРЕСПОНДЕНТИ: Недка ГОСПОДИНОВА (Перник) – 076/60 13 67; Димитринка СМОЛЕВА (София) – 02/412 12 36, 0886 746 044; Златка Янева (Сливен) – 0897601560; Анета Георгиева (Хасково) – 0894 044 420; Веска Ламбова (Шумен) – 0877 71 85 03; Мария ИВАНОВА (Ямбол) – 046/66 35 40

Изпращайте текстове не по-дълги от 4 стандартни машинописни страници (1800 знака). Хонорари за публикуването им не се дават.

БАНКОВА СМЕТКА
СТДБ (за вестника)

IBAN: BG34STSA93000001682816 BIC: STSABGSGF
Банка ДСК ЕАД, клон 1, ул. „Княз Ал. Батенберг“ – София 1000

Орловите скали – едно от скалните светилища на Богинята-Майка

Михаил Иванов: В началото на Водолея истинският Бог на хармонията – Орфей ще се завърне, заедно с истинската азбука на човечеството – числата

Отдавна търсеното от археологията светилище на Орфей също е на Орловите скали край Ардино

Продължение от миналия брой

ЛИЯНА ФЕРОЛИ

И макар че е най-не-трайното нещо, зад нея било зрялото и чисто вино. И неговото време щяло да дойде много по-скоро, отколкото можем да си представим, по думите на Мишо. И в него пак ще стои същата култура, която е родила великите ни образци и ценности. И тя отново ще стане вътрешен порив на човека, без всякакво комерсиално потребление. Не както досега, нейният задължителен характер възпроизвеждал само бездарие.

Затова поетът-кабалист и изследовател на Родопите Михаил Иванов беше убеден, че един ден историята ни ще се пренапише с помощта на митоматематическия метод и единствено той ще ни разкрие сакралната история на нашите земи, древните кодировки на нейните богатства. Защото само цифрите не лъжат и те са най-точният език.

Михаил Иванов смяташе, че отдавна търсеното от археологията светилище на Орфей е в тракийските скални ниши от I в. от н.е. на Орловите скали край Ардино. Неслучайно, 97-те им ниши дават световното священо число, което означава светилище. И че сърцевината на знанието е в сакралния числов ред, който отразява работата на мозъка като компютър. Именно затова Фредкин също твърдял, че Вселената започва съществуването си като компютър. А ЕЧМК (Съчетанието между число и мит) може да обслужва всеки изследователски метод, защото на този универсален код се подчиняват всички езици и митологии. Именно с него М. Иванов изведе някои свои поразителни твърдения.

Другото негово голямо откритие е търсеното и от Гьоте Прарастение, в което са трите корена – наука, изкуство и култура. Намерил го е в тригълън календар от една тока на женски колан, запазен в кост на мамут от преди 24 хиляди години. А това означавало, че още от епохата на палеолита е имало понятието цивилизация, още тогава са се владеели слънчевите и лунните затъмнения и се е знаело, че Земята е кръгла. Но най-загадъчното нещо било наличието на астрономически познания за съвместяването на несъвместимото, в което имало нечовешко, вторично мислене. Защото с едни и същи понятия (числата) се предавали три вида информация – за наука, изкуство и култура. Докато чо-

векът или рисува, или конструира, т.е. твори разделно, както е било дори при Леонардо.

Свещеният код пък на Аллах – 50, според М. Иванов, означавал санскритското

име на Кали Ене (Богинята-Майка), затова той искал 50 молитви.

Но Михаил Иванов беше заинтригуван най-много от загадъчната висша теургия на нашите предци – траките. От магическите им действия за връзка с висшите сили, които имали изключително екстатичен и свещен характер. Беше убеден, че едни от мощните

средства за този контакт с божествен свят, били виното и опияняващия дим на растения, като прочутото Орфеево цвете (силивряк), можещо да бъде съживено от хербарий и да прекара по 33 месеца в анабиоза (мнима смърт) и после пак да се раззелени. И това го правило символ на възкресенското начало в природата и в човека, както и земния образ на орфическата идея за безсмъртието на душата, според М. Иванов.

Родопският изследовател беше сигурен също, че чрез своите символични, антиномични, магични и екстатични действия тракийските жреци са свещеодествали, прорицавали са тайните на времето и пространството. Навлизали са в лоното на Светия Дух, в резервоара на вселенското Съзнание, от което малка част е и съзнанието на човека.

Беше също убеден, че тракийските мито-ритуални схеми за сватба и смърт са били тъждествени. Изразявали са обяснения от Хезиод организиращ космически възсъединяващ принцип, водещ към завършващото пътуване до Едното, до Целостта. И вярата в неговото предзададено, закономерно случване в точното време винаги го е подсилвало с нужната за него сила и несломимост. Именно с тази вяра, твърдеше М. Иванов, ще продължат и изследванията на тракийските мистерии и ще се преодолее днешния „заговор на мълчанието“ по отношение на най-смелите открития, свързани с нашата сакрална история.

Лирата на Орфей на Орловите скали